TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 7, Sayı: 26, Eylül 2020, s. 1-13

Dr. Öğr. Üyesi Tolga KABAŞ

Çukurova Üniversitesi, İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat, tkabas@cu.edu.tr

EKONOMİ BİLİMİNİN TEOLOJİK KAYNAKLARLA İLİŞKİSİ VE SOSYAL AHLAKIN ORTAYA ÇIKIŞI

Özet

Sanayi devrimiyle başlayan süreçte Batılı toplumlar hızla rasyonelleştiler ve sekülerleştiler. Bu hızlı, denetimsiz vahşi toplumsal dönüşüm sırasında şiddetli sosyal sarsıntılar ortaya çıktı. Bu şiddetli sosyal sarsıntılar sonucunda ahlaki bütünlük bozulmuş, Batılı entellektüeller tarafından maneviyata dayalı sosyal ahlaka ihtiyaç olduğu fark edilmiştir. Modern sanayi toplumlarının ihtiyacı olan orta sınıfların yetiştirilmesi için sosyal ahlakın önemli bir rolü bulunur. Sosyal ahlak sosyolojinin yardımıyla topluma benimsetilmektedir. Bu bağlamda sosyal ahlakın gelişmesi için dini metinlerin yorumlanması ve günümüz koşullarına uyarlanması gerekmektedir. Dini metinlerin insanlardan nasıl yaşamaları istediğinin anlaşılması ve yorumlanmasıyla ideal bir ekonomik sisteme ulaşılması mümkündür. Sanayi devrimiyle birlikte bilimde, teknolojiye, sanatta, kültürde büyük ilerlemeler olmuştur. Bu yüzden, dini metinlerin ilerleme ve gelişme perspektifine dayalı olarak yorumlanması gerekmektedir. Dine dayalı sosyal ahlak ilerleme ve modernleşme düşüncesini içermektedir. Ancak, modernizmin ve kapitalizmin doğurduğu manevi bölünmeye karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, ekonomi biliminin teolojik kaynaklardan ayrılması ve sosyal ahlakın ortaya çıkışı kısaca anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Ahlak, Walter Rauschenbusch, Cahit Tanyol, Ekonomi, Teoloji

THE RELATION OF ECONOMICS WITH THEOLOGICAL TEXTS AND EMERGENCE OF SOCIAL ETHICS

Abstract

In the process that started with the industrial revolution, Western societies quickly became rationalised and secularized. During this rapid, unsupervised brutal social transformation, violent social turbulences emerged. As a result of these violent social turbulences moral unity broken down, and it was noticed by the Western intellectuals that a social ethics as a moral science was needed. The middle classes which live in modern industrial societies need a social ethics. Social ethics is taught to the new industrial classes by the help of sociology. It is an inevitable fact that social life is an organic whole and includes moral dimension. For the development of social ethics, religious texts should be reinterpreted and adapted to today's conditions. With the industrial revolution, there have been great advances in science, technology, art and culture. Therefore, religious texts should be reinterpreted with a perspective based on progress and development. Social ethics based on religion includes the idea of progress, but it opposes the problems posed by modernism and capitalism. In this context, the separation of economics from theological sources and the emergence of social etics is briefly explained in the study.

Keywords: Social Ethics, Walter Rauschenbusch, Cahit Tanyol, Economics, Theology

1. GİRİŞ

Natüralizm akımının Avrupa'da gelişmesiyle birlikte dinin yerini doğa almıştır. Doğa bilimleri içerisinde en büyük devrim de fizikte ortaya çıkmıştır. Newton keşfettiği hareket ve çekim yasalarını matematiksel olarak da ifade etmiştir. Newtoncu ahlak ve mekanistik dünya görüşü Avrupa'da benimsenmeye başlanmıştır. Fizik bilimindeki ilerlemeyi gören öncü Neoklasik iktisatçılar ekonomi bilimini matematik kullanarak doğa bilimi formuna veya kalıbına sokmayı amaç haline getirmişlerdir. Bu gelişmelerin sonucunda ekonomi bilimi gittikçe sekülerleşerek ve dinden ayrılarak bir doğa bilimi formuna girmiştir. Newton'un keşfettiği kalkülüs matematiği ekonomi biliminin ve dolaylı olarak kapitalizmin gelişmesini sağlayan önemli bir faktör olmuştur.

Neoklasik iktisatçılar tıpkı fizikçiler gibi sürtünmenin olmadığı ideal bir dünya için geçerli bir ekonomi modeli kurmuşlardır. Sosyal unsurlar tıpkı sürtünme etkisi gibi piyasaların rasyonel işleyişini bozmaktadır. Halbuki, piyasalar sosyal bir dünyanın parçasıdır. Piyasalar sosyal olgulardan ve sosyolojik ilişkilerden ortaya çıkarlar. Hatta, bazı önemli Neoklasik iktisatçılar bile ekonomik olguların sosyal unsurlar olmadan incelenemeyeceğini belirtmişlerdir. Neoklasik teorinin yani, mikroekonomi teorisinin sosyal bir bağlamla buluşturulması gerekmektedir. Çünkü, piyasa güçlerini esas alan Neoklasik model insanlar için yararlı, onları mutlu eden anlamlı bir ekonomik sistem ve çalışma türü yaratamamıştır.

Bu bağlamda sanayi devrimiyle başlayan süreçte Batılı toplumlar hızla rasyonelleşti ve sekülerleşti. Bu hızlı, denetimsiz vahşi toplumsal dönüşüm sırasında şiddetli sosyal sarsıntılar

ortaya çıktı. Bu şiddetli sosyal sarsıntılar sonucunda ahlaki bütünlüğün bozulmasıyla Batılı entellektüeller arasında sosyal ahlak ve sosyal ekonomi fikri doğdu. Sosyal hayatın bir bütün olduğu ve ahlak boyutunu da içerdiği kaçınılmaz bir gerçektir. Böylece, Batılı sanayi toplumlarında sekülerizmin, modernizmin ve kapitalizmin sebep olduğu sosyal sorunlara karşılık Hristiyan dinine dayalı sosyal ahlaka ve sosyal bir ekonomiye ihtiyaç olduğu kabul edilmiş oldu.

19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da sosyolojinin yardımıyla dini normlara dayalı sosyal ahlak geliştirildi. Bundan dolayı sosyoloji ve teolojiyle sosyal ahlak arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. En önemli sosyal ahlakçılar arasında sosyologların ve ilahiyatçıların bulunduğu görülmektedir. Örneğin, Amerikalı Walter Rauschenbusch en tanınmış ilahiyat kökenli sosyal ahlakçılar arasındadır. Ünlü Fransız sosyolog Emile Durkheim da en tanınmış sosyal ahlakçılar arasında kabul edilir. Durkheim Fransız devletinin en önemli sosyal kuramcılarından biridir. Fransız Cumhuriyeti’nin ideolojisinin bilimsel temellerini atan kişidir.

Modern toplumlarda sosyal dokunun onarılmasını sağlayan sosyal ahlak ideal bir dünyanın kurulmasını sağlayacak bir unsur olarak görülmektedir. Dine dayalı sosyal ahlak bu bakımdan sosyal reformların kaynağını oluşturmaktadır. Maneviyata dayalı sosyal ahlak ile modernizmin yol açtığı bireycilik, bencillik, yoksulluk, alkolizm, intihar, radikalizm, terörizm, ailelerin dağılması, suç oranlarının yükselmesi gibi sorunlarla da mücadele edilmektedir. Maneviyata bağlı sosyal ahlak modern sosyal bilimler ile dinler arasında organik bir bağ kurulmasında da yardımcı olmaktadır. Sosyal ahlak sosyal bir ekonomi için de gereklidir. Bu çalışmada, ekonomi biliminin teolojik kaynaklardan ayrılması ve sosyal ahlakın ortaya çıkışı kısaca anlatılmaktadır.

2. EKONOMİ BİLİMİNİN TEOLOJİK KAYNAKLARDAN AYRILMASI

Ekonomi bilimi Adam Smith’in görüşleriyle ortaya çıkmıştır. Ekonomi biliminin kurucusu olan Adam Smith bir Aydınlanma düşünürüdür. Smith oldukça gerçekçi ve iyimser olan bir sosyal sistem vizyonu ortaya koymuştur. Ortaya koyduğu ticarete dayalı sistemin bir diğer adı serbest piyasa ekonomisidir. Smith ortaya koyduğu sosyal sistem vizyonunda piyasa ekonomisinin en sıradan insanlar dahil herkese faydalı olduğunu savunuyordu. Diğer Aydınlanma düşünürleri de Smith gibi piyasa ekonomisini yeni ve faydalı buluyorlardı. Smith bir Aydınlanma düşünürü olmasına rağmen rasyonel bir dine karşı değildi. İlmli ve rasyonel bir dinin ticaretin gelişmesini sağladığını, ekonomik büyümeyi arttırdığını düşünmekteydi.

Doğa bilimleri içerisinde en büyük devrim fizikte ortaya çıkmıştır. Özellikle Newton keşfettiği hareket ve çekim yasalarını matematiksel olarak ifade etmiştir. Fizikte yapılan devrimsel buluşlar Avrupa’da büyük hayranlıkla karşılanmıştır. Dolayısıyla, öncü iktisatçılar ekonomi bilimini matematik kullanarak fiziğin formuna veya kalıbına sokmayı amaç haline getirmişlerdir. Doğa bilimlerinin metodolojisiyle ekonomi biliminin fizik, kimya veya biyoloji gibi kesinliğe sahip bir bilim dalı olacağını düşünmüşlerdir. İktisat düşüncesi bu akademik iklimin içinde Aydınlanma düşüncesinin metodlarıyla gelişmiştir.

İlk iktisatçılar kendilerini doğa bilimciler ile özdeş tutmak için çok sabırsızdılar. Öncü iktisatçılar Aydınlanma düşünürleriyle ile çok yakın entelektüel ilişki içerisindeydiler. Bu gelişmelerin sonucunda, 19. yüzyıl içerisinde ekonomi bilimi gittikçe rasyonelleşerek ve dinden ayrılarak bir doğa bilimi formuna girmektedir. 19. yüzyıl içerisinde bütün öncü iktisatçılar

ampirist ve niceliksel yöntemleri benimsemekteydiler. David Ricardo bu gurubun önderliğini yapmaktaydı. Ekonomi biliminin ahlak bilimi değil matematiksel bir bilim dalı olmasını savunuyordu.

Öncü iktisatçılar ilerleme düşüncesini ve Aydınlanmanın amaçlarını topluma yaymayı amaçlıyorlardı. Dolayısıyla, sosyal bilimci olmalarına rağmen doğa bilimcileri gibi ahistorik bir tavır takındılar. Böylece, tüm zaman dilimlerinde ve her coğrafyada geçerli sosyal ilkeleri ve iktisat yasalarını bulmayı hedefliyorlardı. Böylece doğa bilimcilerinin göstermiş olduğu başarılarla ulaşabilmeyi amaçlıyorlardı. David Ricardo’dan sonra gelen iktisatçılar başta fizik olmak üzere kimya ve biyolojideki teorik modelleri kopyalamaya başladılar. En önemli amaçları sosyal ve ekonomik gelişmeyi hızlandırabilmek için iktisadi rasyonelliği ilerletmekti. Böylece, iktisadi rasyonellik geçerliliğini kaybeden dini inançların ve ahlak ilkelerinin yerine ikame edildi(Jackson,2009:27).

19. yüzyılın ortalarında Charles Darwin Evrim Teorisiyle ilgili kitaplarını yayınlamıştı. Darwin’in Evrim Teorisine göre doğada yaşam için bir mücadele yapıyordu. Bu mücadele sonucunda en iyiler ve uyum sağlayanlar hayatta kalıyordu. Herbert Spencer bu görüşü sosyal hayata uygulayarak “Sosyal Darwinizm” felsefesini geliştirdi. Bu felsefeye göre Dünyada yaşam için gereken kaynaklar kıttı. Kıt kaynaklar için yapılan mücadele de kaçınılmazdı. Bu mücadele sonunda toplumsal ilerleme gerçekleşmektedir. Sosyal hayatta ve serbest piyasa ekonomisinde rekabet olmadığında toplumsal ilerleme yavaşlamaktadır(Kabaş, 2016:7).

1850-1860’lı yıllarda Klasik düşünce okulu epistemolojik bir kriz içine düşmüştü. Klasik teorilerin doğru ve güvenilir olmadığı tartışılıyordu. Sosyal Darwinizm felsefesinin sosyal ve ekonomik hayatta uygulanması sosyal sorunların ağırlaşmasına yol açmaktaydı. Ekonomi bilimini bu krizden kurtaracak yeni bir teoriye ihtiyaç olduğu ifade ediliyordu. Ekonomi bilimini kurtaracak yeni epistemoloji 1871 yılında keşfedildi. 1871 yılında Marjinalistler olarak bilinen iktisatçılar gurubu “marjinal fayda” ilkesini keşfettiler. Bir malın değerini belirleyen emek değil, marjinal faydaydı. Yani, bir malın değerini tüketici talebi belirlemekteydi. Kapitalist sistemde özel girişimciler tüketicilerin değer verdiği ve talep ettiği malları üretip satıyorlardı.

Marjinalistler olarak bilinen iktisatçılar gurubu evrensel ekonomi kanunları olduğunu savunuyorlardı. Marjinalistler insan doğasının rasyonel ve egoist homo-economicus karakteri gibi olduğunu ileri sürüyorlardı. Bu iktisatçılar gurubu ekonomi biliminin temel paradigması olan Neoklasik okulun kurulmasını ve gelişmesini sağladılar. Her ülke için geçerli olan evrensel iktisat modelleri keşfettiler. İktisadi olayları tüm ülkeler için geçerli olan genelleştirilmiş matematiksel modellerle açıklayabildiler. Marjinalist iktisatçıların katkılarıyla mikroekonomi teorisi ortaya çıktı.

19. yüzyılın sonlarında bir Neoklasik iktisatçı olan Alfred Marshall’ın katkılarıyla bilimin adı “politik iktisat” yerine “ekonomi” olarak değiştirildi. Marshall ekonomi biliminin Charles Darwiniydi. Biyoloji yasalarını ekonomi bilimine başarıyla uyarladı. Böylece, ekonomi bilimi evrimci bir nitelik kazandı. Marshall’a göre iktisadi olaylar evrimci bir perspektifle daha iyi açıklanabiliyordu. Aynı zamanda Marshall bir devrimci değil, sentezciydi. Epistemolojik kriz içinde olan Klasik iktisat düşüncesini ve emek değer teorisini yıkmaya çalışmıyordu. Klasik iktisat düşüncesini kurtaracak şekilde iktisat teorisinde yeni düzenlemeler yaptı.

Marshall Klasik iktisat düşüncesini marjinalist ilkelerle birleştirerek Neoklasik okulun tanınmasını sağladı. Arz-talep grafiklerini popüler hale getirdi. Esneklik ve tüketici fazlası gibi mikroekonominin temel kavramlarını icat etti. Smith'in ortaya koymuş olduğu evrensel zenginlik vizyonunu ve doğal özgürlük sistemini matematiksel bir model haline getirdi. Bu matematiksel model Walras, Pareto ve Edgeworth'un katkılarıyla daha da genişletildi. Smith'in ortaya koymuş olduğu evrensel zenginlik vizyonunun matematiksel modeli tamamlanmış oldu.

Ancak, ortaya çıkan mikroekonomi teorisinde sosyal unsurlar soyutlanmıştı. Neoklasik iktisatçılar tıpkı fizikçiler gibi sürtünmenin olmadığı ideal bir dünyada geçerli bir ekonomi modeli kurmuşlardı. Sosyal unsurlar tıpkı sürtünme etkisi gibi piyasaların rasyonel işleyişini bozmaktaydı. Neoklasik iktisatçılara göre piyasalardaki süreçler atomize ilişkilerle ve düşük sosyal yoğunlukta gerçekleşmektedir. Bu yüzden, iktisadi modellerinde sınıf yapısı, kültür, tarih, kurumlar gibi sosyal unsurları analizlerinin dışında tuttular. Bu sosyal unsurlar rasyonel davranış modelini bozmaktaydı. Piyasalar iktisadi yasaların geçerli olduğu toplumdan izole ve özerk alanlar olarak kabul ediliyordu.

Marshall'ın katkılarıyla ortaya çıkan mikroekonomi teorisi Smith'in evrensel zenginlik vizyonunun motoruydu. Marshall sıradan insanların bile ekonomik fırsatlardan yararlanmalarını istiyordu. İktisatçı olmasının en önemli nedeni sıradan insanlara yardım etmek istemesiydi. Ekonomi bilimi Marshall'ın katkılarıyla saygın ve itibarlı bir meslek haline gelmişti. 19. yüzyılın sonlarında Batı'da ekonomi dernekleri, bilimsel dergileri, sözlükleri ve bölümleri açılmaya başlanmıştı. Böylece, Marshall'ın da katkılarıyla Neoklasik teori modern kapitalizmin teorisi olarak tüm dünyada kabul edildi.

19. yüzyılın sonlarında öncü Neoklasik iktisatçılar dünyada kaynakların kıt olduğunu, yoksulluk sorununun kaynakların kıt olmasından dolayı ortaya çıktığını düşünüyorlardı. Dolayısıyla, öncü iktisatçılar dünya üzerindeki kurtuluşun kıtlık sorununun çözümüyle olacağını kabullenmeye başlamışlardı. Kaynakların verimli kullanılması kıtlık sorununu çözebilirdi. Özgür piyasalarda fiyatların serbestçe piyasa güçleri tarafından belirlenmesi kaynakların verimli olarak kullanılmasını garantiliyordu. Batı'da sosyal darwnizmin ve faydacılık felsefelerinin etkisiyle laik ahlak gelişmekte eski geleneksel Hristiyanlık anlayışı terk edilmekteydi. Bu bağlamda profesyonel iktisatçıların görevi iktisadi rasyonelliğin ilerletilmesiydi(Kabaş,2016: 10).

Batı'da gerçekleşen bu seküler uyanışın sonucunda iktisatçıların büyük çoğunluğu ekonomi biliminde pozitif ve normatif ayrımını benimsediler. Ekonomi biliminin tıpkı doğa bilimleri gibi pozitif bir bilim dalı olduğu, yapılan iktisadi çalışmaların da değerlerden bağımsız olduğu kabul edilmiş oldu. Gelir eşitsizliği ve iktisadi adalet gibi konular normatif alanda tartışılmaya başlandı. Pozitif iktisat çalışmaları disiplin içinde büyük bir üstünlük kazandı. Normatif iktisat çalışmaları önemini kaybetti(Nelson,2001:38-41).

Öncü iktisatçılar pozitivizme dayalı ilerleme düşüncesini benimsemişlerdir. Neoklasik iktisatçıların metafizik görüşüne göre verimli olan bir ürün, şirket, politika, ekonomi veya üretim şekli aynı zamanda iyidir. Verimli olmayan bir ürün, üretim şekli, ekonomi veya şirket ise kötüdür. Verimli olmayan her şey piyasanın evrim sürecinde yok olur gider. Gerçekten de son iki yüz yıldır iktisatçılar tarafından benimsenen bu baskın ve ortak görüş, aynı zamanda iktisadın normatif tarafı olarak kabul görmüş ve yerleşmiştir. İktisatçılar tarafından benimsenen

ortak görüşe göre iyilik ve kötülük verimlilik bağlamında değerlendirilmektedir. Normatif iktisat pozitif iktisadın verimlilik argümanına hizmet etmektedir(Kabaş,2016:11).

Verimli olan bir ürün, şirket, üretim şekli, ekonomi vs. kıt kaynakların daha rasyonel kullanılmasını sağlayarak kıtlık sorununun çözülmesini sağlamaktadır. Böylece, insanlığı nihai hedefe, yani zenginliğe seküler kurtuluşa daha çok yaklaştırmaktadır. Kaynakların daha verimli kullanılması ve maksimum üretim potansiyeline ulaşılması, yoksulluk sorununun çözülmesini sağlayarak yeryüzündeki kötülüğü önleyecektir. Böylece, modern iktisatçılar ekonomilerin rasyonelleşmesinden ve büyüme performansından sorumlu hale gelmişlerdir. İktisatçıların kılavuzluğunda seküler kurtuluş gerçekleştiğinde yeryüzünde bolluğun ve refahın olduğu bir cennet kurulmuş olacaktır(Kabaş,2016:11).

Ancak, benimsenen bu görüş sonucunda ekonomi biliminin normatif yanı, yani ahlak boyutu pek gelişmemiştir. Günümüzde Batılı ekonomilerin yeteri kadar ahlaki olmadığı konusunda eleştiriler yapılmaktadır. Örneğin, günümüzde çok zengin olan Batılı ülkelerde bile eşitsizliğin ve yoksulluğun çok fazla olduğu görülmektedir. Yani, bu ülkeler hızlı bir şekilde gelişirken temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayan ailelerin, yoksul çocukların, sokakta yaşayan evsiz insanların, hırsızlık ve gasp gibi suçlara karışanların sayısını çok fazla olduğu bilinmektedir(Nelson,2001:73-76).

Neoklasik teorinin kurmuş olduğu soyut dünyada kültür ve ahlak gibi sosyal faktörlerin yeri yoktur. Neoklasik teori rasyonellik üzerine odaklanırken iktisadi davranışın sosyal kaynaklarını ihmal etmektedir. Neoklasik ekonomi teorisinin hayali insanı, homo economicus, çok hızlı çalışan bir hesap makinesi gibi rasyonel olarak faydasını veya kazancını hesaplayabilmektedir. Doğa bilimlerinin etkisi sonucunda insan davranışının yalnızca rasyonel olarak modellenmesi alışkanlıklar, gelenekler, ahlak kuralları gibi normların ihmal edilmesine yol açmaktadır. Ancak, sosyal bilim dallarında bu yaklaşımın uygulanması insanın ahlak boyutunun ve ruhunun yok sayılması anlamına gelmektedir (Kabaş,2016:47-48).

Halbuki, piyasalar sosyal bir dünyanın parçasıdır. Piyasalar sosyal olgulardan ve sosyolojik ilişkilerden ortaya çıkarlar. Hatta, bazı önemli Neoklasik iktisatçılar bile ekonomik olguların sosyal unsurlar olmadan incelenemeyeceğini belirtmişlerdir. Neoklasik teorinin yani, mikroekonomi teorisinin sosyal bir bağlamla buluşturulması gerekmektedir. Mikroekonomi teorisinin aynı zamanda sosyolojik bir perspektife ve analize ihtiyacı vardır. Yani, mikroekonomi teorisi sosyolojik bir kontekst içinde de sunulmalıdır. Ekonomi ile toplum arasında bir köprü kurulmasının gerekli olduğu birçok araştırmacı tarafından da ileri sürülmektedir.

3. EKONOMİ BİLİMİNİN TEOLOJİK KAYNAKLARLA OLAN İLİŞKİ BİÇİMLERİ

Eski Kilise babaları ticarete ve tüccarlara karşı oldukça kötümser düşüncelere sahiptiler. Tüccarların açgözlü olduklarını ve aşırı kar hırsıyla hareket ederek topluma zarar verdiklerini düşünüyorlardı. Hristiyanlığın önemli din adamlarından olan Thomas Aquinas'ın etkisiyle orta çağda din adamlarının ticarete bakışı olumlu olarak değişti. Aquinas ılımlı bir ticari davranışın insan ihtiyaçlarına doğru yönlendirildiği takdirde ahlaki olarak kabul edilebileceğini savunuyordu. Aquinas Hristiyan Teolojisiyle ekonomik hayatı uzlaştırmaya ve orta bir yol

bulmaya çalıştı. Ticari hayatı ve kar elde etme ilkesini düzenleyen vicdanlı yaklaşımıyla din adamlarının görüşlerini olumlu olarak etkiledi.

Ortaçağın sonlarında Batılı Hristiyan düşünürler ticari konularla ilgili oldukça sofistike bir yaklaşım geliştirmişlerdi. Bu düşünürler ticaretin insanları canlı ve dinamik tuttuğunu kabul ediyorlardı. 17. yüzyılın sonlarında kar elde etmek için çalışmanın günah olmadığı, hatta insanların onurlu bir şekilde yaşamasını sağladığı düşünülmeye başlandı. Günah ve ayıplanacak davranışın sınırsız bir kar hırsı olduğunu ileri sürüyorlardı. Özellikle Protestan liderler kar elde ilkesini zorunlu ve meşru bir ilke olarak görüyorlardı.

Luther ve Calvin gibi Protestan din adamları tüccar sınıfların gelişmesini destekleyecek ve kaynağı İncil olan bir ahlak sistemi kurdular. Luther yükselen orta sınıfları destekliyordu. Ona göre tüccarlar iyi ve faydalı insanlardı. Tüccarlar topluma faydalı olan malların üretimini ve ticaretini yapmaktaydılar. Ticaretin, çalışma ahlakının ve meslek anlayışının gelişmesini sağlayacak bir ahlak sistemi kurdu. Böylece, insanların ticaret yapması, meslek sahibi olması ve çalışması teşvik edildi. İnsanların çalışmadan para dilenmesi ayımlandı ve dilencilik kültürünün yaygınlaşmasına karşı mücadele edildi.

Ayrıca, Protestanlığın en önemli kolu Kalvinizm mezhebinin kurucusu John Calvin tüccarların aleyhinde olan geleneksel dini yaklaşımları revize etti. John Calvin tüccarların kar elde etme ilkesinin meşru bir ilke olduğunu vurguluyordu. Kalvinizme göre dürüst bir yolla kazanılan zenginlik meşruydu, tüccarın seçilmiş bir kişi olduğunu gösteriyordu. Yani, dürüst bir yolla kazanılan zenginlik meşru olduğu gibi tüccarın Cennete alınacağını ifade eden bir kurtuluş işaretiydi. Calvin kapitalizmin gelişmesini sağlayacak şekilde dini normları revize etti.

Kalvin ticari hayatla ilgili geleneksel Hristiyan anlayışını tersine çevirdi. Böylece para ve ticaretle ilgili mesleklerin meşru işler olduğu görüşü benimsenmeye başlandı. Calvin'in görüşleri para ve kredi sisteminin gelişmesini sağlayacak önemli bir faktör oldu. Calvin, kapitalizmin ruhunun doğmasına yol açan kişiydi. Avrupa'da kapitalizm Kalvinizmin sosyal bir formu haline geldi. Böylece, Protestan ülkelerde zengin olmak hızlı bir şekilde seküler bir hedef olarak da benimsendi.

Sanayi devrimine kadar yaşamını sürdüren feodal sistemde ticari hayat geleneğe, yani Hristiyan teolojisine dayalı paradigmayla açıklanıyordu ve düzenleniyordu. Aristokrasi, çıkarlarına uygun olduğu için Hristiyan teolojisini ticari sistemi düzenlemek için kullanıyordu. Aydınlanma düşüncesinin güçlenmesiyle Hristiyanlık ilkelerinin geçerliliği tartışmalı hale geldi. Modern ekonomi bilimi Aydınlanma düşüncesi ikliminde doğdu. Modern ekonomi biliminin kurucusu olan Adam Smith ticari hayatın ahlaki olduğunu öne sürüyordu.

Aydınlanma düşünürleri ekonomi bilimini ve serbest piyasa ekonomisini oldukça yeni ve faydalı görüyorlardı. Bir ahlak profesörü olan Adam Smith evrensel insan doğasının en önemli eğiliminin durumunu iyileştirme arzusu, yani çıkar düşüncesi olduğunu ileri sürüyordu. Smith bir Aydınlanma düşünürü olarak geleneği temsil eden Hristiyan ilahiyatına karşı çıkıyordu. Smith'in ve diğer Aydınlanma düşünürlerinin katkılarıyla kişisel çıkar ayıplanacak veya günah olarak kabul edilecek bir duygu olmaktan çıkmış, bir erdem haline gelmişti.

Smith çıkar düşüncesini dengeleyecek "sempati" olarak bilinen ikinci bir ilke öne sürdü. İnsanların yardımseverliğini temsil eden sempati ilkesinin Türkçe karşılığı duygudaşlık olarak

bilinmektedir. İnsanların bencilliği ve açgözlülüğü sempati duygusuyla yumuşatılmış oluyordu. Kişisel çıkar ilkesi sempati ilkesiyle birleşince doğal uyum içerisinde işleyen seküler bir toplumsal düzene yol açıyordu. Böylece, Smith ekonomi ve ahlakı birleştiriyordu. Toplumsal hayatın sürekliliği ve harmonisi için dine ihtiyaç kalmamıştı, dinin altın çağı son bulmuştu.

Smith'in "Ulusların Zenginliği" adlı eserini yayınlamasından yaklaşık yüzyıl sonra Neoklasik okul ortaya çıkmıştır. Neoklasik paradigmanın güçlenmesiyle ekonomi bilimi soyut ve matematiksel bir bilim dalına dönüşmüştür. Günümüzde modern iktisatçıların en önemli rolü ekonomik sistemin işlemesi için teknik bilginin üretilmesidir. Ekonomilerin rasyonelleşmesi için oldukça matematiksel modeller kurarlar. Modern iktisatçıların büyük bir kısmı bu bakımdan mühendisliğe benzeyen mesleki sorumluluklarını yerine getirirler.

Ürettikleri teorik ve ampirik modelleriyle iktisatçılar Newton veya Einstein'ın rolünü üstlenirler. Oldukça soyut, gerçek dünya ile ilişkisi olmayan matematiksel modelleri ile iktisadi olayları rasyonel bir pencereden açıklamaya çalışırlar. Modern ekonomi biliminin temel paradigmalarının din de dahil olmak üzere sosyal faktörlerle ilişkisi hemen hemen hiç yoktur. Ancak, ekonomi biliminin sosyal unsurlardan soyutlanarak teknik bir bilim dalına dönüşmesi önemli sosyal bilimciler tarafından çok eleştirilmektedir.

Birçok sosyal bilimciye göre modern iktisatçıların önemli bir rolü daha olmalıdır. Bu da ilahiyatçı veya teolog rolüdür. Günümüzde Batılı iktisatçıların bu bakımdan Martin Luther'in veya Thomas Aquinas'ın mirasçıları olmaları gerekir. Bu bağlamda iktisatçıların bir diğer mesleki sorumluluğu da modern seküler ekonomilerin daha insani ve adil olmalarının sağlanmasıdır. İktisatçılar bir bakımdan din adamları gibi ekonomilerin ahlaki performansından da sorumludurlar (Nelson, 2001:1).

Ekonomi biliminin teolojik kaynaklarla ilişkisinin incelenmesi iktisatçılar için yeni alanları keşfetme imkanı doğurmaktadır. Bazı batılı iktisatçılar Eski ve Yeni Ahitten hareket ederek insanlığa hizmet edecek ideal bir ekonomik sistem geliştirmeye çalışmaktadırlar. Eski ve Yeni Ahitteki hikayelerde toplumların iktisadi olarak nasıl yükseldiği ve battıklarıyla ilgili çıkarsamalar bulunmaktadır. Teolojik hikayelerde yanlış sanayi politikalarının, haksız vergi uygulamalarının, gelirin paylaşılması sırasında çıkan çatışmaların, liyakatsiz yöneticilerin devletleri ve toplumları nasıl helak ettiği anlatılmaktadır.

Teolojik hikayelerde homoeconomicus karakterinin ayak izleri sürülmekte ve bencillik/egoizmin ne gibi sonuçlara yol açtığıyla ilgili saptamalar yapılmaktadır. Teolojik hikayeleri inceleyerek, günümüz koşullarına taşıyarak kapitalizm ve homoeconomicus insan modeli yerine daha insani bir kurumsal model geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda iktisadi araştırmalara kültür, din ve ahlak gibi sosyal unsurları eklenmeye çalışmaktadırlar (Nelson, 2001:1-2).

Ekonomi biliminin dinle olan ilişkisini araştıran önemli araştırmacılar arasında bulunan Geoffrey Brennan ortaya çıkan bazı önemli yaklaşımlardan bahsetmektedir. Brennan'ın saptamış olduğu ilk yaklaşıma göre bazı iktisatçılar yaptıkları çalışmaları veya ortaya koydukları görüşleri teolojik olarak doğrulamaya çalışmaktadırlar. Örneğin, İngiltere'de Philip Wicksteed ve Amerika'da John Bates Clark ekonomi bilimi ile dinin ayrılmasına karşı çıkmışlar, ekonomi bilimini Hristiyanlığın amaçlarının gerçekleştirilmesi için bir araç olarak

görmüşlerdir. Aynı zamanda bir papaz olan Philip Wicksteed'e göre iktisadi çalışmaların teolojik olarak doğruluğunun ispat edilmesi gerekir(Kabaş,2016:8).

Philip Wicksteed ve John Bates Clark'a göre ekonomi biliminin gelişmesi Tanrı tarafından istenmektedir. Çünkü, ekonomi bilimi ile insanlık gelecekte kurtulacaktır. Dindar iktisatçılara göre ekonomi biliminin teolojik alanla sıkı bir ilişki içerisinde olması gerekir. Clark geliştirdiği marjinal verimlilik teorisi ile modern kapitalist sistemde gelir dağılımının adil ve ahlaki olduğunu savunmuştur. Doğal Hukuka göre Tanrı iktisadi düzenin işlemesinden de sorumlu olduğu için piyasalarda belirlenen gelirlerin de adil olması gerekir. Böylece, Clark marjinal verimlilik teorisinin teolojik olarak doğru olduğunu savunmuştur(Kabaş,2016:9).

Brennan'ın saptamış olduğu ikinci yaklaşımda bazı iktisatçılar ekonominin nasıl işlediğini teolojik alandan ilham alarak veya teolojik alandan örnekler sunarak ortaya koymaktadır. Bu durum için verilebilecek en çok bilinen örnek Adam Smith tarafından geliştirilen “görünmez el” kavramıdır. Adam Smith ortaya koyduğu sosyal sistem vizyonunda “görünmez el” Tanrı'nın elidir. Görünmez el ekonominin mükemmel bir şekilde işlemesini sağlamaktadır. Smith'in ortaya koyduğu modelde “görünmez el” aslında piyasadaki fiyat sistemidir. Smith'in görüşlerinin kaynağında Hristiyan teolojisi olduğu görülmektedir (Brennan,1994:164-165).

Brennan'ın saptamış olduğu üçüncü yaklaşımına göre ekonomi biliminde pozitif ve normatif ayrımı yapılmaktadır. Öncü iktisatçılar tarafından geliştirilen, günümüzde çoğu iktisatçı tarafından benimsenen ortak görüşe göre iktisat bilimi pozitif ve normatif olarak iki parçaya ayrılmaktadır. Dolayısıyla, Brennan'ın saptamış olduğu üçüncü yaklaşıma göre pozitif araştırmalarda teolojik kaynaklarla ilişki kurulması mümkün değildir. Ancak, normatif araştırmalarda teolojik düşüncelerden yararlanma imkanı bulunmaktadır(Brennan, 1994:168).

Dördüncü yaklaşıma göre ise ekonomi bilimi ve din çatışma içerisinde. Bu yaklaşımı benimseyen iktisatçıların bir kısmı teolojik kaynakların iktisat çalışmalarında kullanılmasının önemli metodolojik sorunlara yol açacağını öne sürmektedir. Diğer taraftan Hristiyan ilahiyatçıların yani din adamlarının ekonomi biliminde kabul edilen rasyonel davranış modelini ve “homo-economicus” karakterini çok eleştirdikleri de görülmektedir(Brennan,1994:171).

Öncü iktisatçıların pozitivist düşüncelerini benimseyen Paul Samuelson'a göre Eski Katolik, Protestan veya Aristotelyen değerler veya benzer geleneksel değerler irrasyoneldir. Samuelson'a göre faiz yasağıyla ilgili geçmiş Latince ifadeler, uygulamalar veya teolojik kaynaklar irrasyonel oldukları için dikkate alınmamalıdır. Çünkü, günümüzde iktisadi sistem içerisinde faizin olması sermayenin verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Bu sayede ekonomiler daha hızlı büyüebilmekte ve kalkınma gerçekleşmektedir. Samuelson'a göre teolojik olarak doğru olmadığı için faizin yasaklanması sermayenin verimsiz bir şekilde kullanılmasına ve ekonomik büyüme hızının düşmesine yol açar(Nelson,2001:73-76).

Beşinci yaklaşımda Tanrı dünyanın işleyişine müdahale eden sosyal bir aktör olarak kabul edilmektedir. Çoğu dindar kişiye göre Tanrı yaşadığımız dünyaya müdahale etmekte, insanların kalp ve zihinlerini etkileyerek sosyal sistemi de yönetmektedir. Ancak, Tanrının müdahalesi iktisadi modeller tarafından nasıl gösterilecektir. Bu durum ekonomi biliminde metodolojik sorunlara yol açmaktadır. Dindar kişilere göre farklı bir ekonomi bilimi yaklaşımı

ortaya konmalıdır. Seküler bir ekonomi bilimi yerine Hristiyan iktisadı veya İslam iktisadı alternatif bilimler olarak geliştirilmelidir. Böylece, ekonomi bilimine ahlak entegre edilebilecektir. Ahlakın entegrasyonu ile ekonomik sistem daha insani ve adil olacaktır (Brennan,1994:174-176).

4. WALTER RAUSCHENBUSCH'UN GELİŞTİRDİĞİ SOSYAL AHLAK YAKLAŞIMI

Walter Rauschenbusch (1861-1918) Almanya'da doğmuştur. Alman bir ailenin çocuğudur. Amerika'ya bir göçmen ailenin çocuğu olarak gelmiştir. 25 yaşındayken New York şehrinde papazlık yapmaya başlamıştır. New York şehrinde kentleşmenin ve sanayileşmenin ortaya çıkardığı sorunlarla karşılaşmış ve endişeye kapılmıştır. Papazlık görevine başladıktan sonra New York şehrinde yaşayan çalışan sınıfların sorunlarına hazır olmadığını fark etmiştir. Büyük bir kısmının Avrupalı göçmenlerden oluşan çalışan sınıfların yoksulluğu ve sefaleti Rauschenbusch'un bir şok yaşamasına yol açmıştır. Bu durum yeni bir teoloji geliştirmesinde çok etkili olmuştur (Smucker,1994:4).

Rauschenbusch'un entellektüel gelişiminde Pietizmin, liberalizmin ve cemaatçiliğin çok etkili olduğu görülmektedir. Bu unsurlar Hristiyan dinine dayalı bir sosyal ahlak geliştirmesine yol açmışlardır. Pietizmin etkileri Rauschenbusch'a Alman ve Amerikan kaynaklarından gelmiştir. Gençlik yıllarında Pietizm hayatındaki en güçlü faktör olmuştur. Geliştirdiği sosyal ahlak yaklaşımında Pietizmin etkisi oldukça fazladır. Gençlik yıllarında sevginin, kanaatkarlığın ve yardımseverliğin Hazreti İsa'nın hayatını temsil ettiğini düşünmüştür. Rauschenbusch'a göre bu özellikler nihai olarak Tanrı'ya aitti. Bu bakımdan görüşleri Protestanlığın sol kesimlerini temsil etmekteydi(Smucker,1994:16).

Rauschenbusch'a göre toplumda sevgi büyüdükçe Tanrı'nın görünürlüğü artacaktır. Bu yüzden, toplumun Tanrı'nın isteğine göre kurulması gerekmektedir. Toplumsal düzenin Hristiyanlaştırılması ve adil olmayan kurumsal yapının değiştirilmesi gerekmektedir. Toplumsal düzenin Hristiyanlaştırılması Hazreti İsa'nın ahlak kurallarıyla gerçekleştirilecektir. Böylece iyiliğin kötülüğe karşı zafer kazanması mümkün olacaktır. Rauschenbusch'a göre kapitalizm kötülüğü ve adaletsizliği topluma yayan bir sistemdir. Para kötülüklerin kaynağıdır. Toplumsal düzenin Hristiyanlaştırılması kapitalizmin yol açtığı sorunları çözecektir (Smucker, 1994:38).

Rauschenbusch'un hayatındaki en önemli amaç ideal sosyal düzenin kurulması ve mükemmel bir dini ahlakın benimsenmesi için mücadele etmek olmuştur. Bu amacı için "Social Gospel" adıyla bilinen bir doktrin geliştirmiştir. Bu yeni teolojinin Tanrının ideal sosyal düzen fikrini yansıttığını ileri sürmüştür. Rauschenbusch bir taraftan Aydınlanma düşüncesinden de etkilenmiştir. Bilimin gelişmesiyle Hristiyanlığın mükemmel bir forma gireceğini düşünmüştür. Aydınlanma düşüncesi ve sol görüşlerin etkisiyle dünyada sevginin gelişeceğini iddia etmiştir. Böylece, sosyal düzen normale dönecek ve kötülükler kaybolacaktır(Smucker,1994:40).

Rauschenbusch'un sosyolojisinde temel unsur sevgidir. Sevgiyi sosyolojik bir unsur olarak kullanmıştır. Bir sevgi sosyolojisi geliştirmiştir. Ona göre toplumu yaratan ve insanları bir arada tutan sevgidir. Sevgi insanları topluma bağlamaktadır. Sosyal kurumlar ve kültürün kaynağı da sevgi olmalıdır. Sevgi insanları yardımseverliğe yönlendirerek topluma hizmet etmelerini sağlayacaktır. Sevgi güçlüler ile zayıflar arasında yakın sosyal bağlar kurulmasına

yol açmaktadır. Sevgi büyük bir sosyal güç olarak nihayetinde ekonomik sistemin de Hristiyanlaşmasına yol açacaktır(Smucker,1994:57).

5. CAHİT TANYOL’UN GELİŞTİRDİĞİ SOSYAL AHLAK YAKLAŞIMI

Cumhuriyetin kuruluş sürecinde yapılan radikal devrimlerle Osmanlı’dan kalan eski kurumsal yapı tamamen değiştirilmiştir. Bu köklü kurumsal değişim ahlak alanında da gerçekleşmiştir. Laiklik ilkesinin kabul edilmesiyle beraber din ve devlet işleri ayrılmıştır. Din eğitim, hukuk, ekonomi, aile hayatı gibi birçok alandan dışlanmıştır. Bu bağlamda dinle ahlak arasındaki ilişki üzerinde de hiç durulmamıştır. İslam diniyle yeni seküler veya laik ahlak arasında organik bir bağ kurulamamıştır. Bu bağlamda kuruluş yıllarında Cumhuriyetin önemli bir sosyal kuramcısı olan Ziya Gökalp yeni ahlakı tasvir etmeye ve geliştirmeye çalışmıştır.

Ancak, Cumhuriyet yeni bir medeniyet inşa ederken sosyal ahlakın nasıl olacağı konusunda bir ideal belirlememiş ve bu konuda hiçbir önlem alınmamıştır. Bu bakımdan Cahit Tanyol Cumhuriyetin eski değerleri kaldırırken yerine yeni değerleri ikame edememesini eleştirir. Tanyol’a göre eski değerlerin kaldırılmasıyla oluşan boşluğu dolduracak bir sosyal ahlakın sunulması gerekmektedir. Yerli ahlak ile yeni değerler arasında bir konsensusun kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece, yeni bir rasyonel sosyal ahlak Türkiye’nin sanayi toplumu olmasını sağlayacak bir ahlak temeli sunacaktır.

Bu bağlamda Ziya Gökalp’i takip eden Cahit Tanyol Türkiye’de seküler veya laik ahlak konusunda önemli çalışmalar yapmıştır. Tanyol Türk sosyolojisini ve düşüncesini farklı yönleriyle etkilemiştir. Yaptığı çalışmalarla laik devletin laik ahlak amacına yönelik açılımlar sunmayı amaçlamıştır. Tanyol’un doktora tezi “Haz ve Elemin Ahlakta Yeri”, doçentlik tezi “Örf ve Adetler İçinde Ahlaki ve Estetik Değerlerin Gelişmesi ve Münasebeti” dir. Tanyol çalışmalarıyla yeni bir sosyal ahlak anlayışı geliştirmeyi hedeflemiştir(Çav,2011:130).

Tanyol’a göre seküler veya laik ahlak modern vatandaş ahlakının temelidir. Bu ahlakta insan merkezi bir varlıktır. Seküler veya laik ahlak ile dinsizlik eş anlamlı değildir. Dolayısıyla, ona göre seküler ahlak din karşıtı değildir, çünkü seküler ahlakın peygamberi olan Sokrates’in bile dini inanca sahip olması bu durumu kanıtlar. Yani Ahiret korkusuna dayanmayan ahlak, kendi içinde tutarlı ve şartsız geçerlidir. Tanyol, seküler ahlakın evrensel ve dünya ahlakı olduğunu, fakat bunun materyalist bir ahlak anlamına gelmediğini ve dine karşı olmadığını söyler.

Tanyol’a göre bilim ve teknoloji eskiden dinin yaptığı etkinin yerini almıştır. Bilim ve teknoloji, günümüzde din kadar yaygınlaşmakta, insanlar arasında birleştirici bir özellik göstermektedir. Orta çağda dinin etkisini bugün bilim ve teknoloji almıştır. Dolayısıyla, orta çağda dinin özellikleri toplumda geçerliyken, bugün bilim ve teknolojinin özellikleri toplumda geçerli olmaktadır. Bundan dolayı, bilim ve teknolojinin seküler karakteri toplumda yaygınlaşmakta, din dışı seküler veya laik ahlak anlayışını oluşturmaktadır. Bilim ve teknoloji aracılığıyla oluşan toplumsal düzen, bilim ve teknolojinin koşullarına göre şekillenmektedir. Tanyol’a göre önümüzdeki çağın sorunu bilim ve teknolojinin getirdiği sıkıntılar olacaktır.

Bilim ve teknolojinin gelişmesi toplumsal hayatı zenginleştirmiş olsa bile, daha fazla sorun yaratmıştır. Bilim ve teknoloji yeni ihtiyaçlar yaratarak, karşıladığı ihtiyaçlardan daha fazlasını ihtiyaç olarak ortaya çıkarmaktadır. Bilim ve teknolojinin hızla geliştiği bu süreçte

öncü iktisatçılar tarafından ekonomik insan (homo-economicus) tanımı yapılmıştır. İnsanı sadece maddi varlık olarak alan bu tanımla, insanı sadece mistik bir varlık olarak ele alan dini tanım aynı yanlışı yapar. Yani insanı tam olarak tanımlayamazlar. Orta çağda dinin egemen olduğu dönemde nasıl sadece insanın dini bir çerçeve içinde tanımlanması imkansız ise, bugün de bilim ve teknolojinin önde olması ile insanın sadece maddi değerlerle tanımlanması ve manevi değerlerinin yok sayılması gerçek dışı bir yaklaşıma yol açar(Çav,2011:213).

Tanyol'a göre her toplumu etkileyen temel faktörler farklıdır. Bu faktör bir toplumda din olurken, diğer toplumda ise ekonomi veya bilim daha etkin bir faktör olmaktadır. Maddi veya manevi değerlerden birine aşırı değer veren her iki ahlak sistemi de yıkıcı olmaktadır. Bu bağlamda, ne sadece dine dayalı maneviyatçı ahlak, ne de sadece bilime veya ekonomiye dayalı materyalist ahlak, gerçek ahlak anlayışını verebilir. Bu yüzden bilimsel ve teknolojik gelişmeyi de içeren yeni bir rasyonel sosyal ahlak anlayışına ihtiyaç bulunmaktadır.

SONUÇ

Avrupa'nın rasyonelleşme süreci toplum ve doğa üzerinde egemenlik kurmayı sağlayacak şekilde gerçekleşmiştir. Rekabetçi bireyciliğin ve bencilliğin üzerine kurulu ekonomi modeliyle etkisine aldığı toplumlarda büyük sarsıntılara yol açmıştır. Rekabetçi bir bireyciliğe ve tüketime dayalı toplumlarda madde ile mana arasındaki makasın açıldığı, bu durumun toplumları çözülmeye götürdüğü görülmektedir. Dünyayı uçuruma sürükleyen, soğuk bir rasyonalizme dayalı Batılı hakikat anlayışının yanlış yanlarının olduğu ortaya çıkmıştır. Dünyada başka medeniyetlere ait daha insani ve sıcak bir rasyonelliğin olabileceği görülmüştür.

İktisaden müreffeh bir toplum olmak isteyen Müslümanların manevi değerlerini ihmal ederek ve haksızlık yaparak ileri gitmesi, maddi bir refaha kavuşmaları mümkündür. İslam dini Müslümanlara bu tehlikeyi açıkça gösterir, İslam temiz ve meşru bir iktisadi kalkınmayı emreder. İslam dini madde (bilim) ile mana (ahlak) arasında dengeyi savunur. Bu dengeye göre Müslümanlar maddi refaha ulaşmak için çok çalışmalı, ancak ekonomik ve sosyal hayatlarını ahlaki bir temele oturtmalıdırlar.

Anadolu'da yaşamış olan büyük mutasavvıflar tıpkı sosyal ahlakçılar gibi toplumsal dayanışmayı sağlayan bir sosyal ahlak oluşturmuşlardır. Araştırmacılar geçmişte oluşturulmuş olan sosyal ahlakı, toplumu bir arada tutan, dayanışmayı sağlayan, manevi bölünmeyi azaltan önemli bir sosyolojik unsur olarak görmektedirler. Maneviyata dayalı sosyal ahlak geçmişte Türk toplumunda ticaretin, meslek anlayışının ve çalışma ahlakının gelişmesini sağlamıştır. Ancak, geçmişten kalmış ve eski değerlere dayalı sosyal ahlak yeni Batılı değerler karşısında hızla üstünlüğünü kaybetmektedir.

Türk toplumunun ekonomik ve bilimsel uykusunun en önemli sebeplerinden biri muhafazakar irrasyonel zihniyet ve durağan ahlakıdır. İslama dayalı sosyal ahlak dünyadaki bilimsel-teknolojik gelişmelere ve modern piyasa ekonomisine karşı durgun veya durağan halde kalmıştır. İslam ahlak sistemi dinsel ehliyetini kaybetmeden modern ahlaki ihtiyaçlara ve rasyonel ekonomik kaygılara karşı daha hassas hale getirilebilir. İslam ahlakı konusunda çalışmalar yapan araştırmacılar gerektiğinde seküler bilgilerden, diğer dini geleneklerin tecrübelerinden faydalanılabileceğini ileri sürmektedirler. Böylece geleneksel düşüncedeki durağanlık azalırken, yeni bir rasyonel sosyal ahlakın geliştirilmesi imkanı doğacaktır.

Japonya kültüründen yeni bir rasyonel sosyal ahlak geliştirerek merkez ülkesi olmuştur. Yeni rasyonel sosyal ahlakı oluşturabilmek için yerli ahlak kodlarıyla evrensel ahlak sistemi arasında bir uzlaşma gerçekleştirmişlerdir. Yeni sosyal ahlak Japonya’da ekonomik ve sosyal gelişmelerin manevi dinamosu olmuştur. Japonya rasyonel ekonomik hesaplama yapabilen muasır bir topluma dönüşmüş, Batı kültürü karşısında büyük bir kültürel üstünlük kazanmıştır. Batılı araştırmacılar tarafından Japonya kalkınma mucizesini ve kültürünü öven yüzlerce kitap yazılmıştır. Cumhuriyetin kurulmasından itibaren Türkiye büyük ölçüde sanayileşmeyi başarmıştır. Türk toplumu merkez ülke olmasını, tıpkı Japonya’da olduğu gibi, yeni bir rasyonel sosyal ahlak ile gerçekleştirecektir.

KAYNAKLAR

- Brennan, Geoffrey H. (1994), “The Impact of Theological Predispositions on Economics: A Commentary”, edi. Economics and Religion: Are They Distinct [Editörler: H. Geoffrey Brennan-A. M. C. Waterman], Springer.
- Çav, Erkan (2011), Dramın Aydını Cahit Tanyol, Kesit Yayınları, 1. Baskı
- Çapra, Ömer (1993), İslam’da İktisadi Nizam[Çeviri: Prof. Dr. Hulusi Yavuz], Sebil Yayınevi
- Jackson, William A. (2009), Economics, Culture and Social Theory, Edward Elgar.
- Kabaş, Tolga (2016), İslam İktisadı Düşüncesi İçin Küçük Bir Tarihsel Değerlendirme, Akademisyen Kitapevi
- Longenecker, Richard N. (1984), New Testament Social Ethics For Today, William B. Erdmans Publishing Company Co.
- Nelson, Robert H. (2001), Economics as Religion: From Samuelson to Chicago and Beyond, Pennsylvania State University Press.
- Smucker, Donovan E. (1994), The Origins of Walter Rauschenbusch’s Social Ethics, McGill Queen’s University Press